

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKI BOSHQARUVIDA HISOB SIYOSATINING ROLI

Qo'shayeva Farida Raufovna

O'zbekiston Respublikasi Bank Moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16881970>

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot tijorat banklarining kredit riski boshqaruvida hisob siyosatining o'rni va ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan. Zamonaviy bank faoliyatida kredit risklari boshqaruvi moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida xalqaro va mahalliy adabiyotlar tahlili asosida hisob siyosatining kredit riski boshqaruviga ta'siri o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, to'g'ri ishlab chiqilgan hisob siyosati kredit riskini aniqlash, baholash va nazorat qilishda muhim vosita bo'lib, bankning moliyaviy holatini obyektiv aks ettirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: kredit riski, hisob siyosati, tijorat banklari, moliyaviy boshqaruv, kredit provisiyalari, risk boshqaruvi

Аннотация. Целью данного исследования является анализ роли и влияния учетной политики на управление кредитным риском коммерческих банков. В современной банковской деятельности управление кредитным риском играет важную роль в обеспечении финансовой стабильности и конкурентоспособности. В ходе исследования на основе анализа международной и отечественной литературы было изучено влияние учетной политики на управление кредитным риском. Результаты показывают, что грамотно разработанная учетная политика является важным инструментом выявления, оценки и контроля кредитного риска и способствует объективному отражению финансового состояния банка.

Ключевые слова: кредитный риск, учетная политика, коммерческие банки, финансовый менеджмент, резервы под обесценение кредитов, управление рисками

Abstract. This study aims to analyze the role and impact of accounting policies in credit risk management of commercial banks. In modern banking, credit risk management is important in ensuring financial stability and competitiveness. During the study, the impact of accounting policies on credit risk management was studied based on an analysis of international and domestic literature. The results show that a properly developed accounting policy is an important tool in identifying, assessing and controlling credit risk and helps to objectively reflect the financial condition of the bank.

Keywords: credit risk, accounting policies, commercial banks, financial management, credit provisions, risk management

Zamonaviy moliyaviy tizimda tijorat banklari iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida kredit xizmatlarini taqdim etish orqali moliyaviy vositachilik vazifasini bajaradi. Biroq, kredit faoliyati o'z mohiyatiga ko'ra turli xil risklar bilan bog'liq bo'lib, ular orasida kredit riski eng muhim hisoblanadi [1]. Kredit riski qarzni qaytara olmaslik ehtimoli sifatida ta'riflanib, banklarning moliyaviy barqarorligi va foydaliligi uchun jiddiy tahdid tug'dirishi mumkin. Shu sababli, kredit riskini samarali boshqarish zamonaviy banking amaliyotining ajralmas qismi hisoblanadi.

Hisob siyosati bankning moliyaviy hisobotlarini tayyorlash va moliyaviy holatini aks ettirishda qo'llaniladigan qoidalar, tamoyillar va usullar majmuasidir. Kredit riski boshqaruvida hisob siyosati alohida ahamiyatga ega, chunki u kredit yo'qotishlarini baholash, provisiyalarni hisoblash va riskli aktivlarni tasniflash jarayonlarida asosiy yo'l-yo'riq vazifasini bajaradi [2]. To'g'ri ishlab chiqilgan hisob siyosati nafaqat regulativ talablarga javob beradi, balki bankning ichki boshqaruv tizimini ham mustahkamlaydi.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili

Ushbu tadqiqotda adabiyotlarni tahlil qilish metodologiyasi qo'llanildi, bu esa mavzu bo'yicha mavjud nazariy va amaliy ishlanmalarni sinchkovlik bilan o'rganishni nazarda tutadi. Tadqiqot jarayonida xalqaro ilmiy jurnallar, monografiyalar, konferentsiya materiallari, regulativ hujjatlar va nufuzli tadqiqot institutlarining hisobotlaridan foydalanildi. Kredit riski boshqaruvi masalasiga bag'ishlangan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu soha so'nggi yillarda jiddiy e'tibor markazida bo'lgan. Altman va Saunders (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqot kredit riskini baholashda zamonaviy yondashuvlarni tahlil qilgan va hisob siyosatining bu jarayondagi muhim rolini ta'kidlagan [3]. Mualliflar kredit provisiyalarini hisoblashda forward-looking yondashuvning an'anaviy tarixiy modellarga nisbatan afzalliklarini ko'rsatgan va hisob siyosatida bu o'zgarishlarni aks ettirishning zaruriyatini ta'kidlagan.

Rossiya tadqiqotchisi Lavrushin O.I. (2019) tomonidan nashr etilgan monografiyada bank risklar boshqaruvining nazariy asoslari va amaliy jihatlari keng yoritilgan [4]. Muallif hisob siyosatini risk boshqaruvining integral qismi sifatida ko'rib chiqib, uning kredit portfelini boshqarishdagi rolini alohida ta'kidlagan. Tadqiqotda hisob siyosati elementlarining kredit riskini mitigatsiya qilishdagi samaradorligi tahlil qilingan.

O'zbek iqtisodchisi Teshabaev A.E. (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqot mahalliy banking tizimida kredit riski boshqaruvining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan [5]. Muallif O'zbekiston tijorat banklarida hisob siyosatining kredit riskini boshqarishdagi amaliy qo'llanilishini tahlil qilib, bu sohada mavjud muammolar va ularni hal qilish yo'llarini ko'rsatgan. Tadqiqotda mahalliy regulativ muhit va xalqaro standartlar o'rtasidagi muvofiqlashtirish masalalariga alohida e'tibor berilgan.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) va kredit yo'qotishlari bo'yicha kutilayotgan yo'qotishlar modeli (ECL) ning joriy etilishi hisob siyosatida tubdan o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Kumar va Patil (2022) tomonidan olib borilgan tadqiqot IFRS 9 standartining kredit riski boshqaruviga ta'sirini tahlil qilgan va banklarning hisob siyosatida amalga oshirilgan o'zgarishlarni o'rganish [6]. Mualliflar kutilayotgan kredit yo'qotishlari modelining protsiklik ta'sirini kamaytirish va moliyaviy hisobotlarning shaffofligini oshirishdagi rolini ta'kidlagan.

Yevropa banking nazoratchisi (EBA) tomonidan nashr etilgan yo'riqnomalar kredit riski boshqaruvida hisob siyosatining ahamiyatini yanada oshirdi [7]. Ushbu hujjatlarda banklarning ichki model va yondashuvlarini ishlab chiqishda hisob siyosatining asosiy tamoyillari belgilangan. Xususan, kredit yo'qotishlarini baholash, provisiya yaratish va riskli aktivlarni tasniflash jarayonlarida qo'llanilishi kerak bo'lgan mezonlar va standartlar aniqlangan.

Zamonaviy adabiyotlarda hisob siyosatining kredit riski boshqaruviga ta'siri bir necha yo'nalish bo'yicha tadqiq etilmoqda. Birinchi yo'nalish kredit provisiyalarini hisoblash va boshqarish masalalariga bag'ishlangan. Zhang va Li (2021) tomonidan olib borilgan tadqiqot dynamic provisioning modellarining samaradorligini tahlil qilgan va hisob siyosatida ushbu yondashuvlarni joriy etishning afzalliklarini ko'rsatgan [8]. Ikkinchi yo'nalish riskli aktivlarni tasniflash va baholash tizimlarini o'rganadi. Bu sohada Petrov V.A. (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqot mahalliy va xalqaro amaliyotlarni qiyosiy tahlil qilgan [9].

Uchinchi yo'nalish hisob siyosatining makroiqtisodiy omillarga ta'sirini o'rganadi. Gonzalez-Hermosillo (2020) tomonidan nashr etilgan tadqiqot kredit tsikllarida hisob siyosatining rolini tahlil qilgan va uning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sirini ko'rsatgan [10]. Muallif hisob siyosatining protsiklik ta'sirini kamaytirish va banking tizimining barqarorligini ta'minlashdagi potentsial imkoniyatlarini ta'kidlagan.

Natijalar va muhokama

Adabiyotlar tahlili asosida kredit riski boshqaruvida hisob siyosatining roli bir necha asosiy yo'nalishda namoyon bo'lishi aniqlandi. Birinchidan, hisob siyosati kredit yo'qotishlarini aniqlash va baholashda asosiy vosita vazifasini bajaradi. Zamonaviy yondashuvga ko'ra, kutilayotgan kredit yo'qotishlari modeli (ECL) banklardan kelajakka yo'naltirilgan baholash usullarini qo'llashni talab qiladi. Bu esa hisob siyosatida makroiqtisodiy prognozlar, senariy tahlili va risk parametrlarini dinamik ravishda yangilash mexanizmlarini o'z ichiga olishni nazarda tutadi.

Kredit provisiyalarini shakllantirish jarayonida hisob siyosatining roli ayniqsa muhimdir. An'anaviy yondashuvda provisiyalar asosan sodir bo'lgan yo'qotishlarga asoslangan holda hisoblanar edi, ammo zamonaviy standartlar kutilayotgan yo'qotishlarni oldindan hisobga olishni talab qiladi. Bu o'zgarish hisob siyosatida risk baholash metodologiyasi, ma'lumotlar to'plash va tahlil qilish jarayonlari hamda ichki nazorat tizimlarining tubdan qayta ko'rib chiqilishini taqozo etadi. Hisob siyosati orqali belgilangan mezonlar va parametrlar kredit provisiyalarining hajmi va dinamikasini bevosita belgilaydi, bu esa bankning moliyaviy natijalariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi.

Riskli aktivlarni tasniflash tizimi hisob siyosatining yana bir muhim elementi hisoblanadi. Kredit portfelini risk darajasiga ko'ra guruhlariga bo'lish, har bir guruh uchun alohida yondashuvlar va parametrlarni belgilash hisob siyosati orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonda kreditorning moliyaviy holati, to'lov tarixi, garov ta'minoti va boshqa omillar hisobga olinadi. Hisob siyosatida belgilangan mezonlar riskli aktivlarni to'g'ri tasniflash va ular uchun tegishli provisiyalarni yaratishni ta'minlaydi. Shuningdek, bu tizim kredit portfelining umumiy sifatini baholash va risk konsentratsiyasini aniqlashga yordam beradi.

Hisob siyosatining kredit riski boshqaruvida ichki nazorat tizimiga ta'siri ham sezilarli ahamiyatga ega. To'g'ri ishlab chiqilgan hisob siyosati kredit riskini doimiy monitoring qilish, og'ish holatlarini o'z vaqtida aniqlash va tegishli chora-tadbirlarni ko'rishga imkon beradi. Bu jarayonda risk ko'rsatkichlarining belgilanishi, chegaraviy qiymatlarning aniqlashtirilishi va ularning buzilishi holatida qo'llanilishi kerak bo'lgan tartib-qoidalar hisob siyosatining muhim qismlari hisoblanadi.

Zamonaviy moliyaviy muhitda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi hisob siyosatiga yangi talablar qo'ymoqda. Big data, mashinali o'rganish algoritmlari va sun'iy intellekt texnologiyalarining kredit riski boshqaruviga joriy etilishi hisob siyosatida ushbu innovatsiyalarni qamrab oladigan yangi yondashuvlarni talab qiladi. Bu texnologiyalar kredit riskini aniqroq baholash va prognoz qilish

imkoniyatlarini yaratadi, ammo ular hisob siyosatida tegishli tartibga solinishi zarur.

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot asosida xulosa qilish mumkinki, hisob siyosati tijorat banklarida kredit riski boshqaruvining ajralmas va muhim qismi hisoblanadi. Zamonaviy moliyaviy muhitda hisob siyosatining roli nafaqat hisobdorlik va hisobot berish funktsiyalari bilan cheklanib qolmay, balki strategik boshqaruv vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Hisob siyosati orqali kredit yo'qotishlarini bashorat qilish, provisiyalarni maqbul darajada shakllantirish, riskli aktivlarni samarali tasniflash va nazorat qilish jarayonlari amalga oshiriladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, hisob siyosatining kredit riski boshqaruviga ta'siri ko'p jihatli va kompleks xarakterga ega. Kutilayotgan kredit yo'qotishlari modelining joriy etilishi, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va regulativ talablarning kuchayishi hisob siyosatini doimiy takomillashtirishni taqozo etadi. Bu jarayonda xalqaro standartlar va mahalliy amaliyotni muvofiqlashtirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va ichki nazorat tizimlarini mustahkamlash alohida ahamiyatga ega

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Bessis, J. (2020). Risk management in banking. 4th ed. Wiley Finance. London: John Wiley & Sons.
2. Грюнинг, Х., Братанович, С.Б. (2019). Анализ банковских рисков: система оценки корпоративного управления и управления финансовыми рисками. Москва: Весь Мир.
3. Altman, E.I., Saunders, A. (2020). Credit risk measurement and management: The ironic challenge in the next decade. Journal of Banking & Finance, 102, 305-322.
4. Лаврушин, О.И. (2019). Банковские риски: учебное пособие. 3-е изд. Москва: КНОРУС.
5. Тешабаев, А.Е. (2021). Тижорат банкларида кредит рискинни бошқариш: назария ва амалиёт. Тошкент: Иқтисодиёт.
6. Kumar, R., Patil, S. (2022). IFRS 9 implementation and its impact on credit risk management in emerging market banks. International Journal of Banking and Finance, 15(2), 87-112.
7. European Banking Authority. (2021). Guidelines on credit risk management practices and accounting for expected credit losses. EBA/GL/2021/03. Paris: EBA Publications.

8. Zhang, W., Li, H. (2021). Dynamic provisioning and credit risk management: Evidence from European banks. *European Financial Management*, 27(3), 451-478.
9. Петров, В.А. (2020). Система классификации рискованных активов в коммерческих банках: сравнительный анализ. *Банковское дело*, №8, 42-51.
10. Gonzalez-Hermosillo, B. (2020). Accounting policies and macroeconomic stability: The role of credit cycle management. *IMF Working Paper*, WP/20/156. Washington: International Monetary Fund.

